

ZRC SAZU

Psihosocialna tveganja v kmečkih gospodarstvih in ocena njihovega doprinosa k zdravstvenemu in ekonomskemu bremenu kmetij

dr. Lilijana Šprah, univ. dipl. psih.

Ljubljana, 20. 4. 2023

***Simpozij: Ni trajnostnega kmetovanja brez trajnostnega kmeta:
varnost, zdravje in dobro počutje kmetov***

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO

ARRS

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

KAJ SO PSIHOSOCIALNA TVEGANJA?

DEFINICIJA:

Tisti vidiki opravljanja dela, značilnosti delavcev in njihovih delovnih mest, klime v delovni organizaciji in širših sociodemografskih okoliščin, ki lahko **poslabšajo psihofizično zdravje**, **POVEČUJEJO** ranljivost za stres, izgorevanje, absentizem, prezentizem, fluktuacijo, težave pri usklajevanju dela in zasebnega življenja.

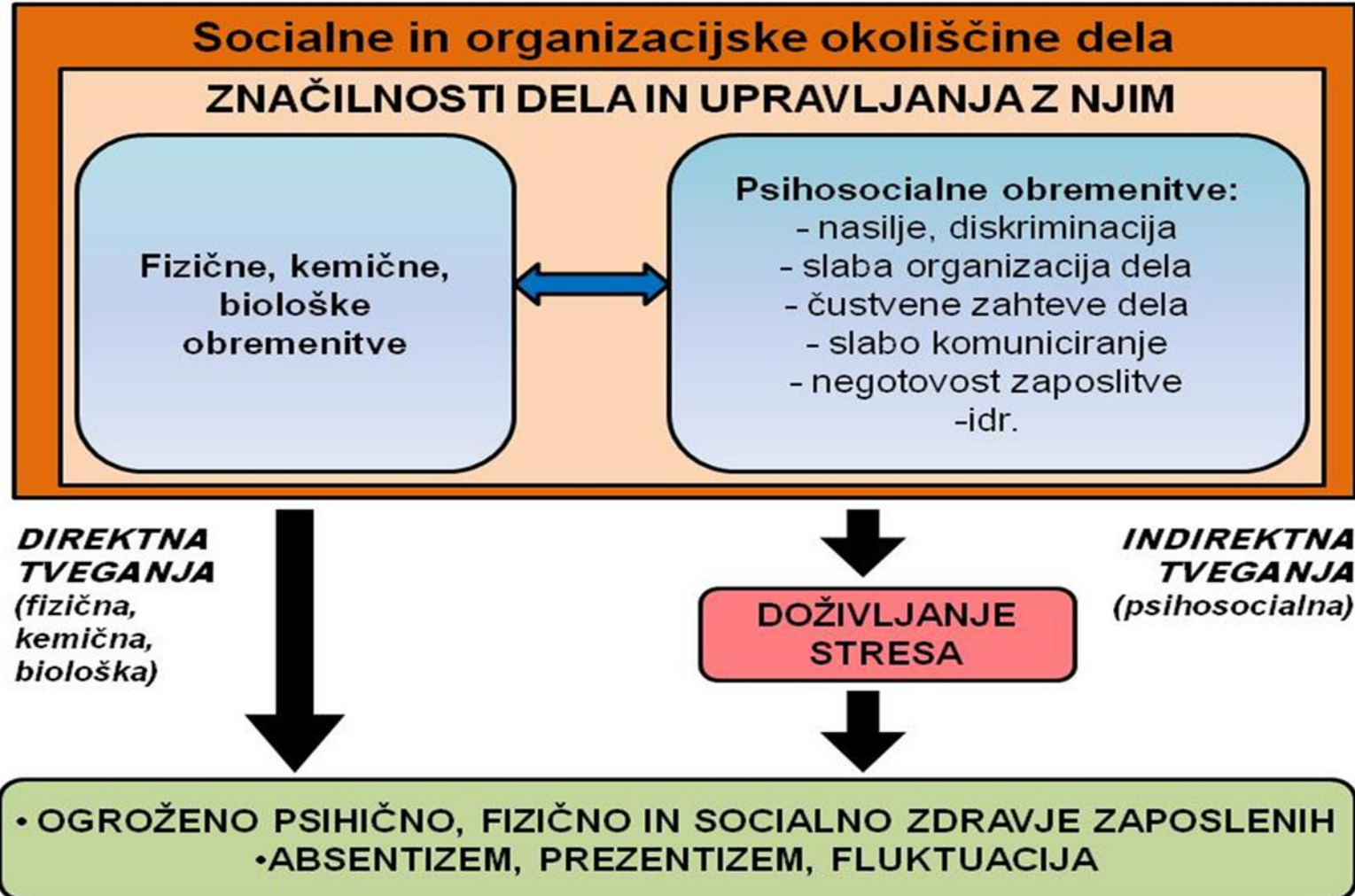
ZAKONODAJA

2011 (dec.) je stopil v veljavo nov **Zakon o varnosti in zdravju pri delu (ZVZD-1)**, ki je prinesel številne novosti tako na področju promocije zdravja, kakor tudi pri obvladovanju psihosocialnih tveganj na delovnem mestu.

Delodajalcem nalaga v **24. členu**, da sprejmejo **ukrepe** na področju preprečevanja, odpravljanja in obvladovanja primerov nasilja, trpinčenja, nadlegovanja in drugih oblik psihosocialnih tveganj, ki lahko ogrozijo zdravje delavcev.

<http://www.uradni-list.si/1/content?id=103969>

Povezanost psihosocialnih obremenitev z doživljanjem stresa

zahteve dela, delovna intenzivnost

negotovo delo in zaposlitev

čustvene zahteve dela

pomanjkanje avtonomije

medosebni odnosi, mobing, konflikti

NOVA PSIHOSOCIALNA TVEGANJA

**IZVOROV PSIHOSOCIALNIH
TVEGANJ (STRESA) JE
VELIKO!**

- ✓ Spremembe v demografski strukturi delovne sile (starejši, ženske)
- ✓ Nove tehnologije, Covid-19 epidemija, ...

NAMEN RAZISKAVE

- Izdelati oceno **zdravstvenega stanja** v kmečkih gospodarstvih;
- Izdelati presojo **izvorov psihosocialnih obremenitev** v kmečkih gospodarstvih in **tveganj** za razvoj stresa, absentizma, prezentizma in fluktuacije, s pomočjo prilagojenega orodja **e-OPSA**;
- Pripraviti oceno **ekonomskega bremena** absentizma, prezentizma in fluktuacije s pomočjo orodja **KALDOZ**.

POTEK RAZISKAVE

Raziskava potekala v letu **2021** (od maja do decembra), s pomočjo **anonimnega vprašalnika OPSA** tako na **spletu** kakor **na terenu** (pristop snežne kepe).

- **Vabila** smo razposlali tudi predstavnicam_kom različnih interesnih skupin in jih zaprosili, da pozovejo svoje članice_ce k sodelovanju pri raziskavi: Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Sindikat kmetov Slovenije, Zveza kmetov Slovenije, Zveza slovenske podeželske mladine in Zadružna zveza Slovenije.
- Skupno smo prejeli **409 izpolnjenih vprašalnikov**. Od teh jih je bilo v celoti izpolnjenih (vsa tri poglavja vprašalnika) **259 (64%)**.

Orodje OPSA

(Orodje za obvladovanje psihosocialnih tveganj in absentizma)

Orodje vsebuje 3 dele:

- Uvodni del:** splošni sociodemografski podatki in podatki o zdravju in počutju;
- Osrednji del:** vprašalnik OPSA (*prilagojen za kmečka gospodarstva*);
- Zaključni del:** dodatek o značilnostih kmetije in gospodarskih kazalnikih kmetije, kjer so udeleženk_cev raziskave delali.

*Vprašalnik OPSA vsebuje samoocenevalni vprašalnik s 130 trditvami, ki se nanašajo na **značilnosti dela in delovnega okolja** v katerem oseba dela, **osebne značilnosti in posebnosti okolja**, v katerem živi in dela.*

*S pomočjo **5-stopenjske lestvice** (od 1 – sploh se ne strinjam/ne velja zame do 5 – zelo se strinjam/velja zame) oseba ocenjuje, v kolikšni meri so posamezne trditve in opisi veljale zanjo **za obdobje zadnjih 12 mesecev***

Sestavni del **ORODJA ZA CELOVITO PODPORO PROMOCIJI ZDRAVJA ZAPOSLENIH** predstavlja tudi orodje **KALDOZ**, s pomočjo katerega smo izdelali oceno **ekonomskega bremena** absentizma, prezentizma in fluktuacije na kmečko gospodarstvo.

PROSTO DOSTOPNO e-ORODJE ZA CELOVITO PODORO PROMOCIJI ZDRAVJA ZAPOSLENIH

E-ORODJE ZA OBVLADOVANJE PSIHOSOCIALNIH TVEGANJ IN ABSENTIZMA

ORGANIZACIJE IZ
IZBRANIH DEJAVNOSTIH
JAVNEGA SEKTORJA

javna in državna uprava,
lokalna samouprava,
nekateri javni zavodi
in agencije

VSTOPI

ORGANIZACIJE IZ
ZDRAVSTVENO-SOCIALNIH
DEJAVNOSTI

bolnišnice, zdravstveni domovi,
domovi za ostarele,
centri za socialno delo,
vzgojno-zdravstveni zavodi

VSTOPI

OSTALE
ORGANIZACIJE

ostala podjetja in
organizacije

VSTOPI

KALDOZ

VSE
ORGANIZACIJE

kalkulator stroškov in
donosnosti promocije
zdravja na delovnem mestu

VSTOPI

**TRENTUTNO V
POSODABLJANJU!**

PREPOZNAJTE IN OBVLADAJTE STRES V SVOJEM DELOVNEM OKOLJU

<https://www.opsa.si/>

**Orodje OPISA
ocenjuje
psihosocialne
obremenitve
(izvore stresa
na
17 področjih).**

1. DELOVNA OBREMENITEV/HITROST POTEKA DELA
2. DELOVNO OKOLJE IN DELOVNA OPREMA, FIZIČNE OBREMENITVE
3. DRUŽINSKE RAZMERE ZAPOSLENEGA
4. MEDOSEBNI ODNOSI PRI DELU
5. NADZOR
6. OBREMENITVE KOT POSLEDICA SOCIODEMOGRAFSKIH OKOLIŠČIN
7. ODNOS DO DELA
8. ORGANIZACIJSKA KULTURA
9. ORGANIZACIJSKA STRUKTURA
10. OSEBNOSTNE ZNAČILNOSTI
11. PSIHO FIZIČNO ZDRAVSTVENO STANJE
12. RAZMEJITEV ZASEBNEGA ŽIVLJENJA IN DELA
13. RAZVOJ POKLICNE KARIERE
14. SKRIB ZASE
15. URNIK DELA
16. VLOGA IN ODGOVORNOST V ORGANIZACIJI
17. VSEBINA DELA

Vprašalnik OPISA

Osrednji del: lestvica za vrednotenje psihosocialnih obremenitev (130 postavk)

	Sploh se ne strinjam/ nikoli ne velja zame.	Malo se strinjam/ redko velja zame.	Srednje se strinjam/ občasno velja zame.	Precej se strinjam/ pogosto velja zame.	Zelo se strinjam/s koraj vedno velja zame.
	1	2	3	4	5
50. Pri delu dvigujem težka bremena.	☐	☐	☐	☐	☐
51. Na kmetiji je prisotno nasilje, nadlegovanje pri delu.	☐	☐	☐	☐	☐
52. Moje delo vključuje ponavljajoče se gibe.	☐	☐	☐	☐	☐
53. Med delom na kmetiji vidim pretresljive ali neprijetne prizore.	☐	☐	☐	☐	☐
54. Pri delu na kmetiji sem že imel/-a nesrečo oz. poškodbo.	☐	☐	☐	☐	☐
55. Na kmetiji je premalo ukrepov za zmanjševanje poklicnega stresa.	☐	☐	☐	☐	☐
56. Moje delo je monotono oz. vključuje malo raznolikih delovnih nalog.	☐	☐	☐	☐	☐
57. Moj delovni čas je daljši od 8 ur.	☐	☐	☐	☐	☐
58. Opravljam nočno delo.	☐	☐	☐	☐	☐
59. Moj delovni čas je nepredvidljiv.	☐	☐	☐	☐	☐

REZULTATI RAZISKAVE

- **Sociodemografske** in **zdravstvene** značilnosti vzorca (*Pilotna skupina 1*);
- Izvori **psihosocialnih obremenitev** in **tveganja** za razvoj stresa, absentizma, prezentizma in fluktuacije v vzorcu (*Pilotna skupina 2*);
- Ocena **ekonomskega bremena** absentizma, prezentizma in fluktuacije.

Vzorec raziskave

N = 409

Pilotni vzorec 1

*(Zdravstveni in
osnovni
sociodemografski
podatki)*

Analiza sociodemografskih
in zdravstvenih značilnosti

N = 259

Pilotni vzorec 2

*(OPSA
vprašalnik)*

Analiza psihosocialnih
obremenitev in tveganj

N = 119

*(Zaposleni
izključno
na kmetiji)*

Ekonomsko breme
absentizma, prezentizma
in fluktuacije

Sociodemografske značilnosti vzorca

PREGLED SOCIODEMOGRAFSKIH ZNAČILNOSTI V PILOTNI SKUPINI

Vprašalnik *Splošni del /OPSA* je izpolnjeva 409 oseb, in sicer 61 % moških in 39 % žensk.

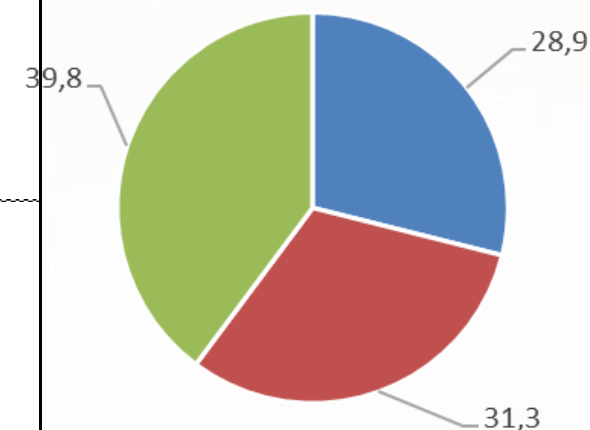
Starostna sestava udeleženk_cev je bila sledeča:

- 17 % starih med 18 in 30 let.
- 23 % starih med 31 in 40 let.
- 23 % starih med 41 in 50 let.
- 33 % starih med 51 in 65 let.
- 4 % starih nad 65 let.

Izobrazbena sestava udeleženk_cev je bila sledeča:

- 3 % s končano OŠ ali manj.
- 3 % s končanim krajšim izobraževanjem.
- 18 % s poklicno šolo.
- 28 % s srednjo šolo.
- 18 % z višjo šolo.
- 24 % s fakulteto oz. visoko šolo.
- 4 % s specializacijo ali magisterijem.
- 2 % z doktoratom znanosti.

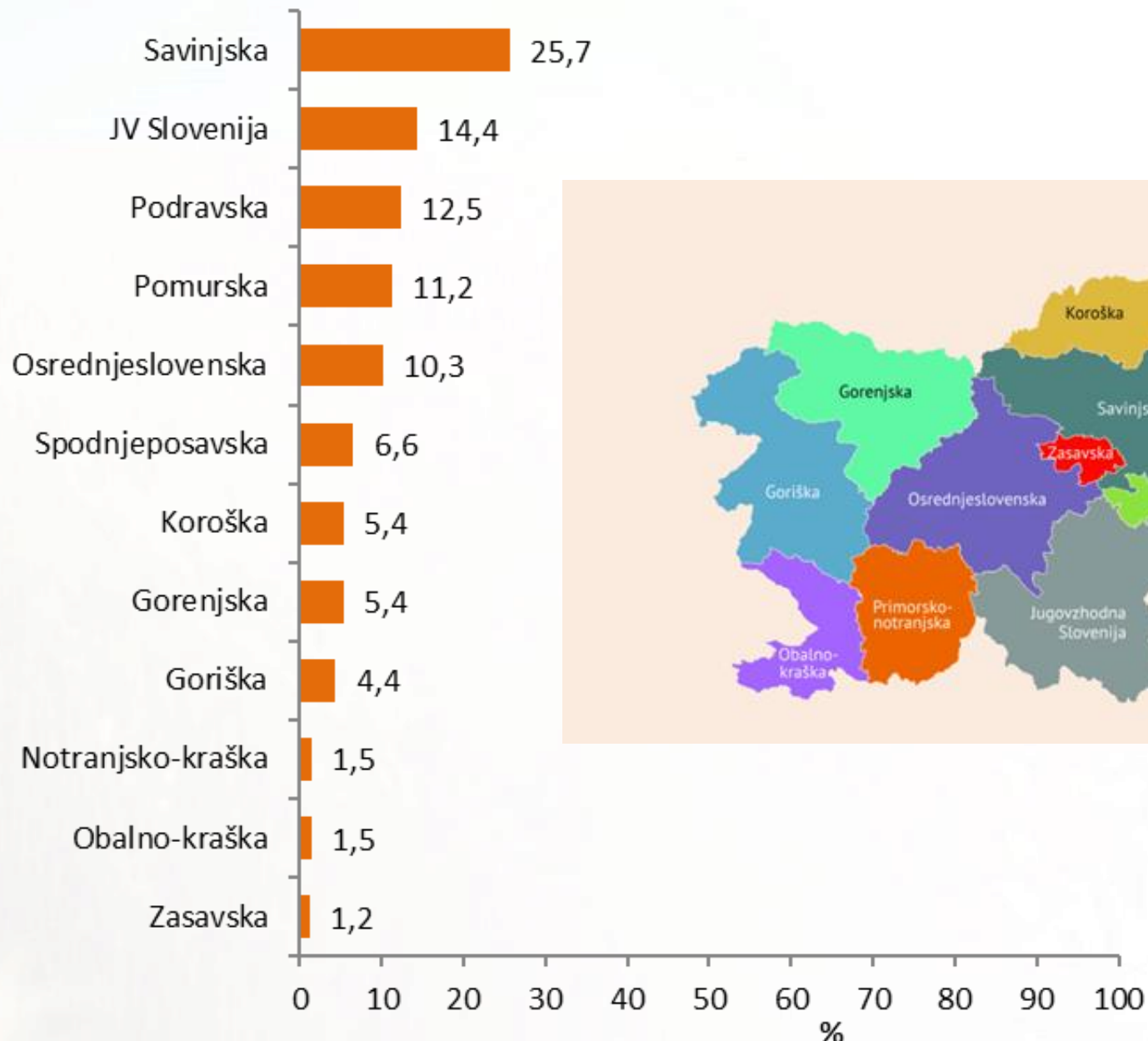
Lokacija kmetije

■ Ravninsko območje ■ Vmesno območje ■ Hribovsko oz. gorsko območje

Regije prebivanja udeleženk_cev raziskave

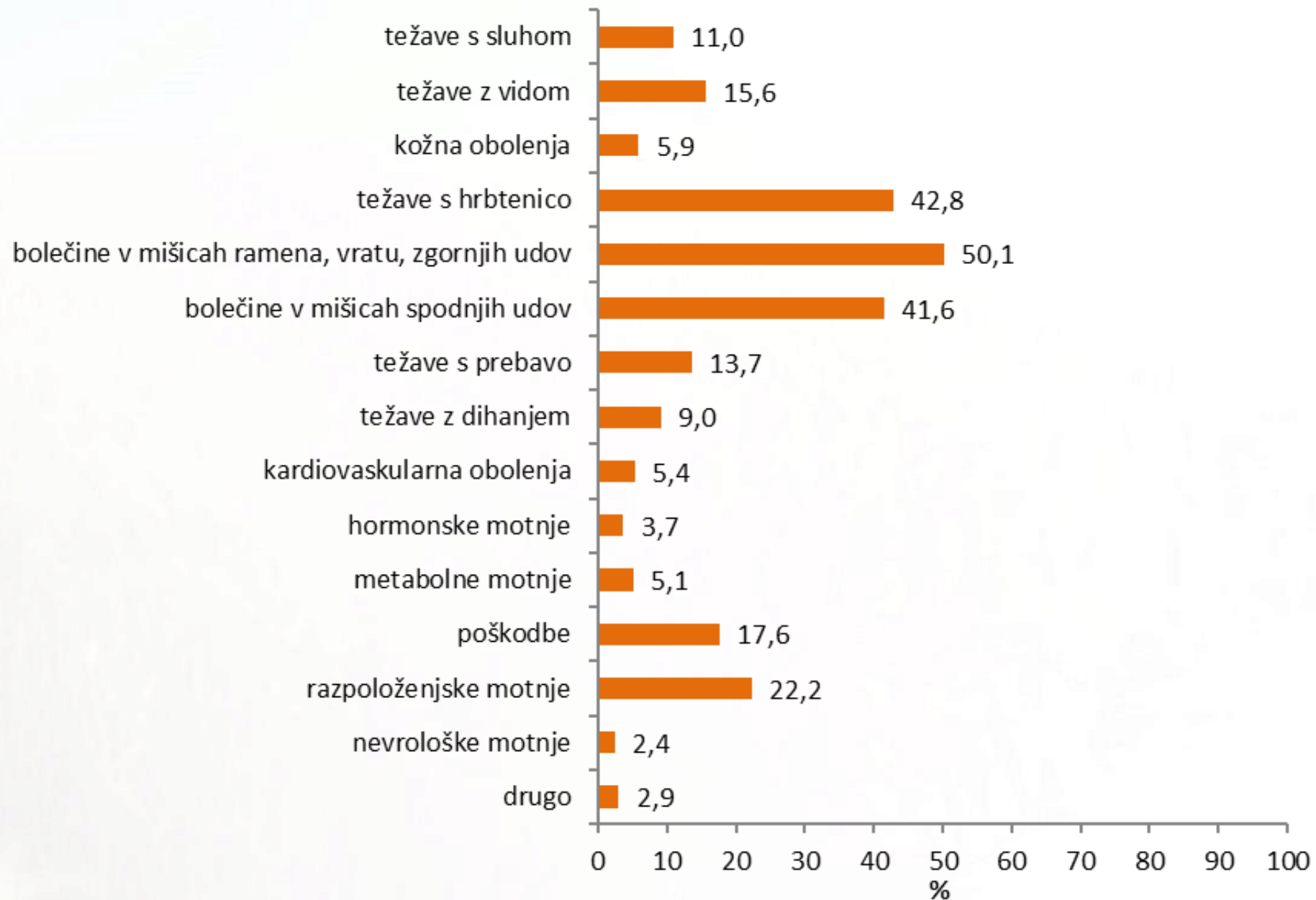

ZRC SAZU

Telesno in duševno zdravje

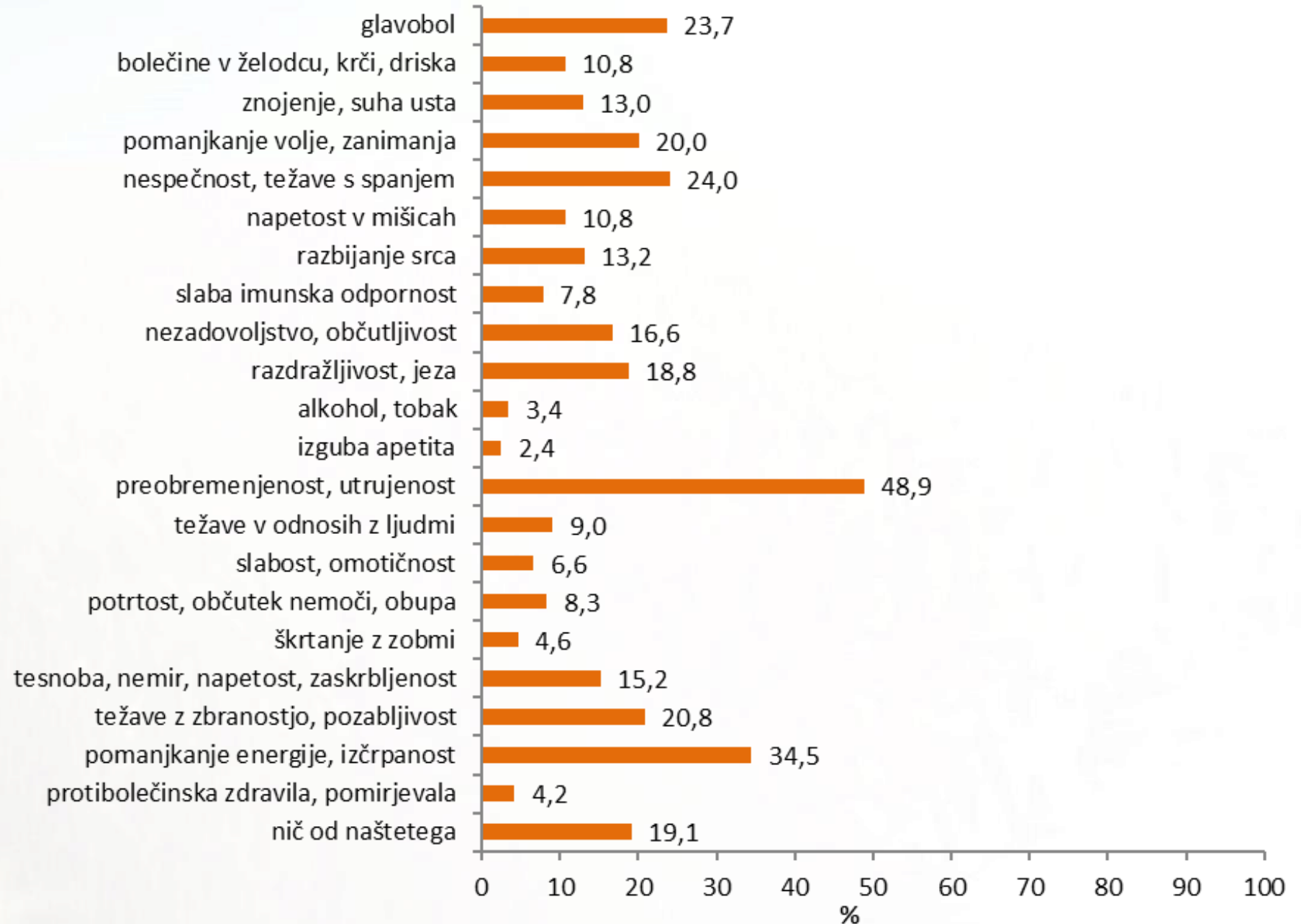
Najpogostejše zdravstvene težave v pilotni skupini

Zdravstvene težave, povezane s stresom

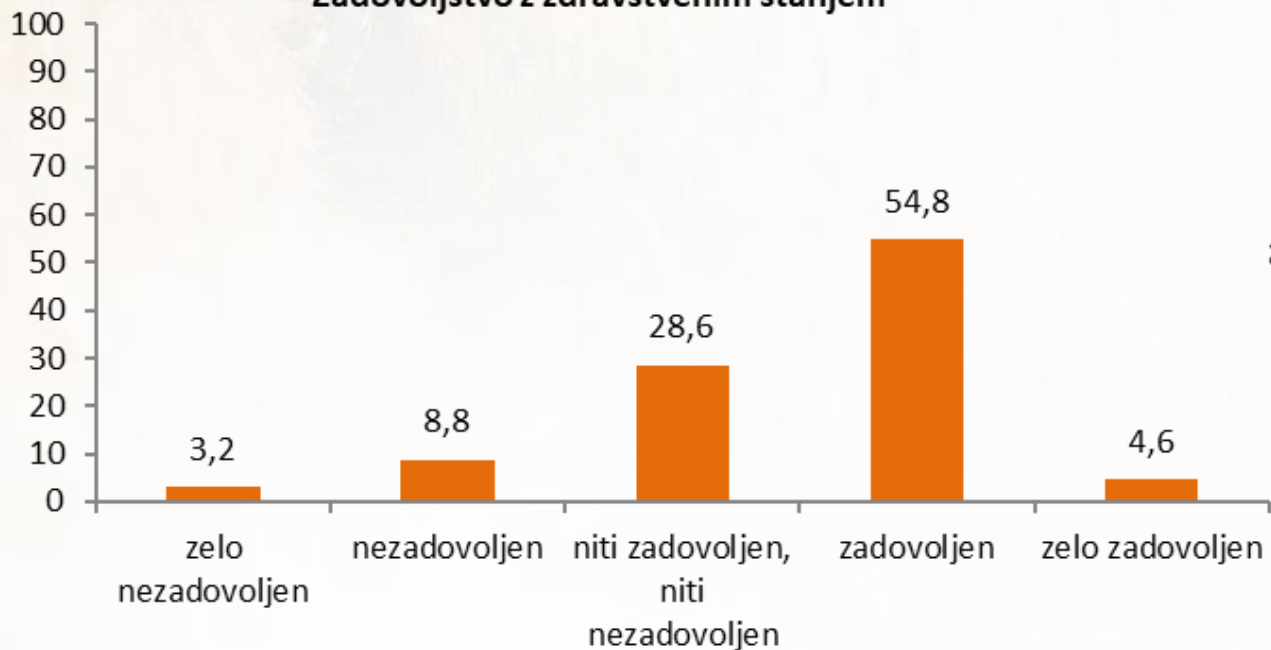
Prisotnost težav, povezanih s stresom

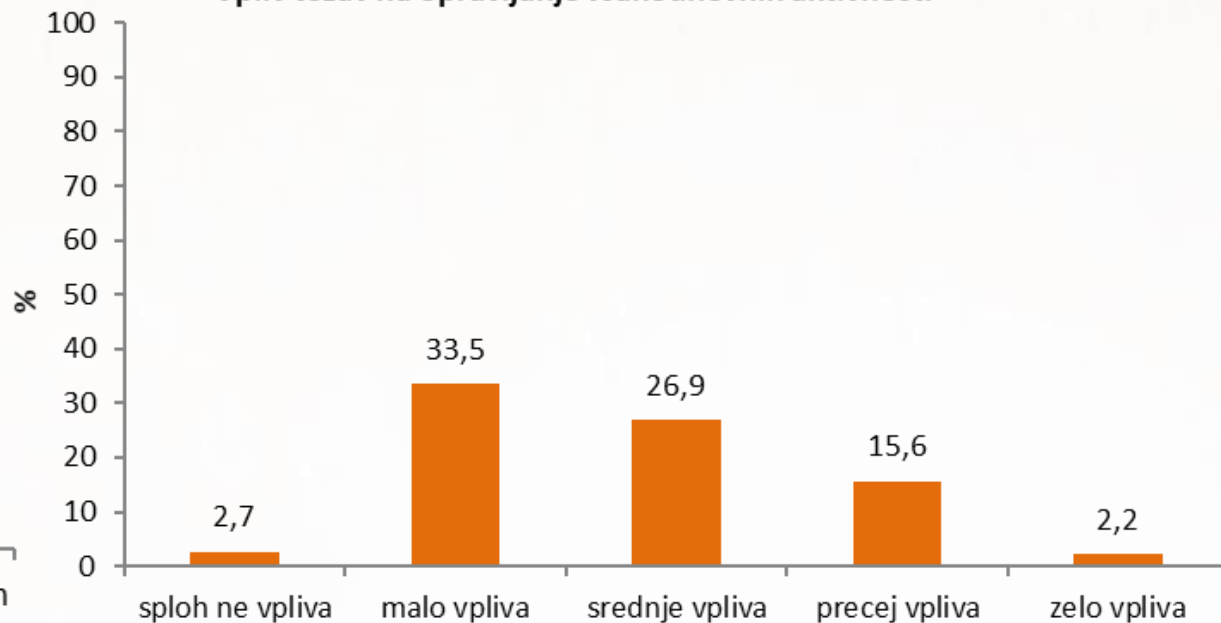

Zadovoljstvo z zdravstvenim stanjem

Zadovoljstvo z zdravstvenim stanjem

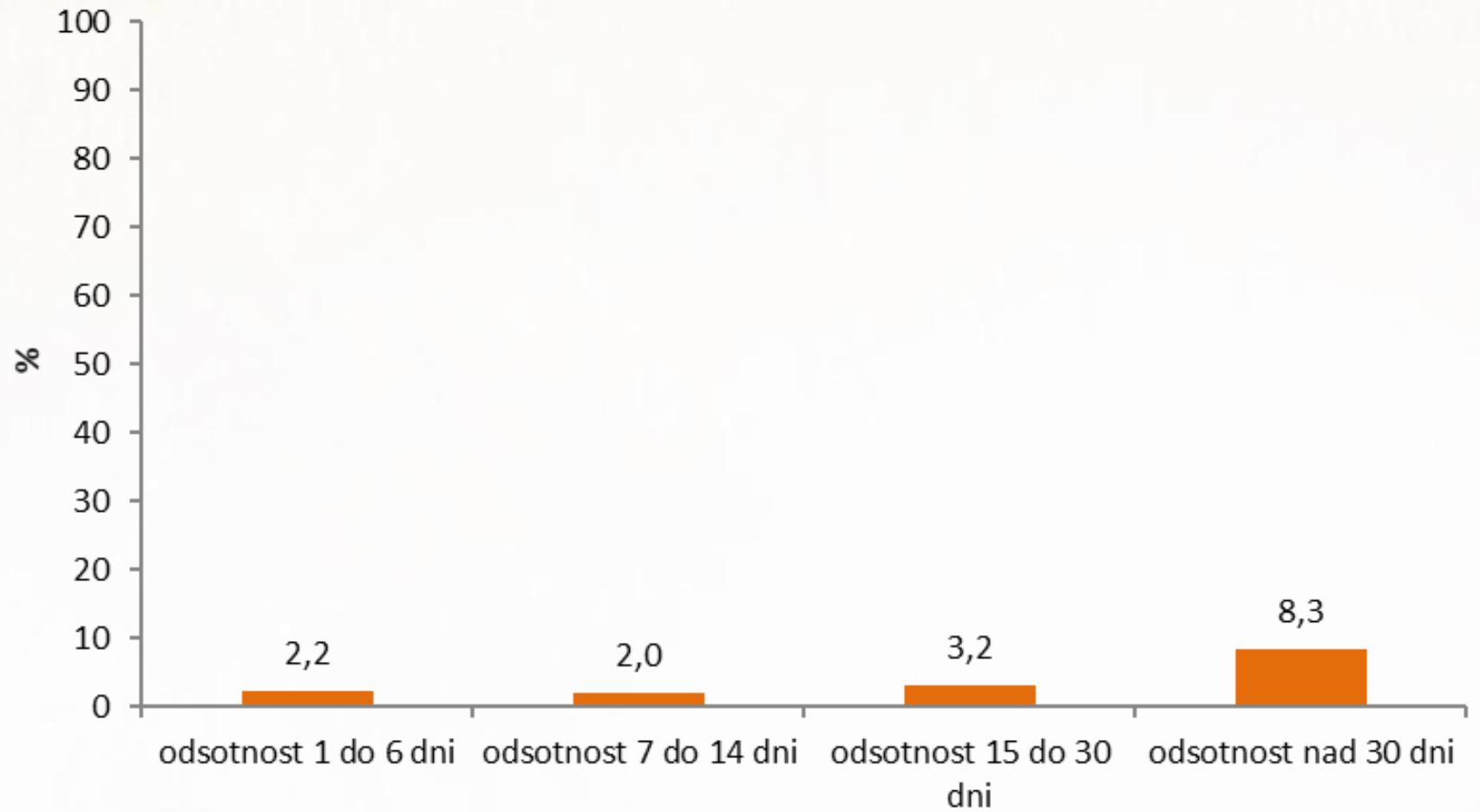

Vpliv težav na opravljanje vsakodnevni aktivnosti

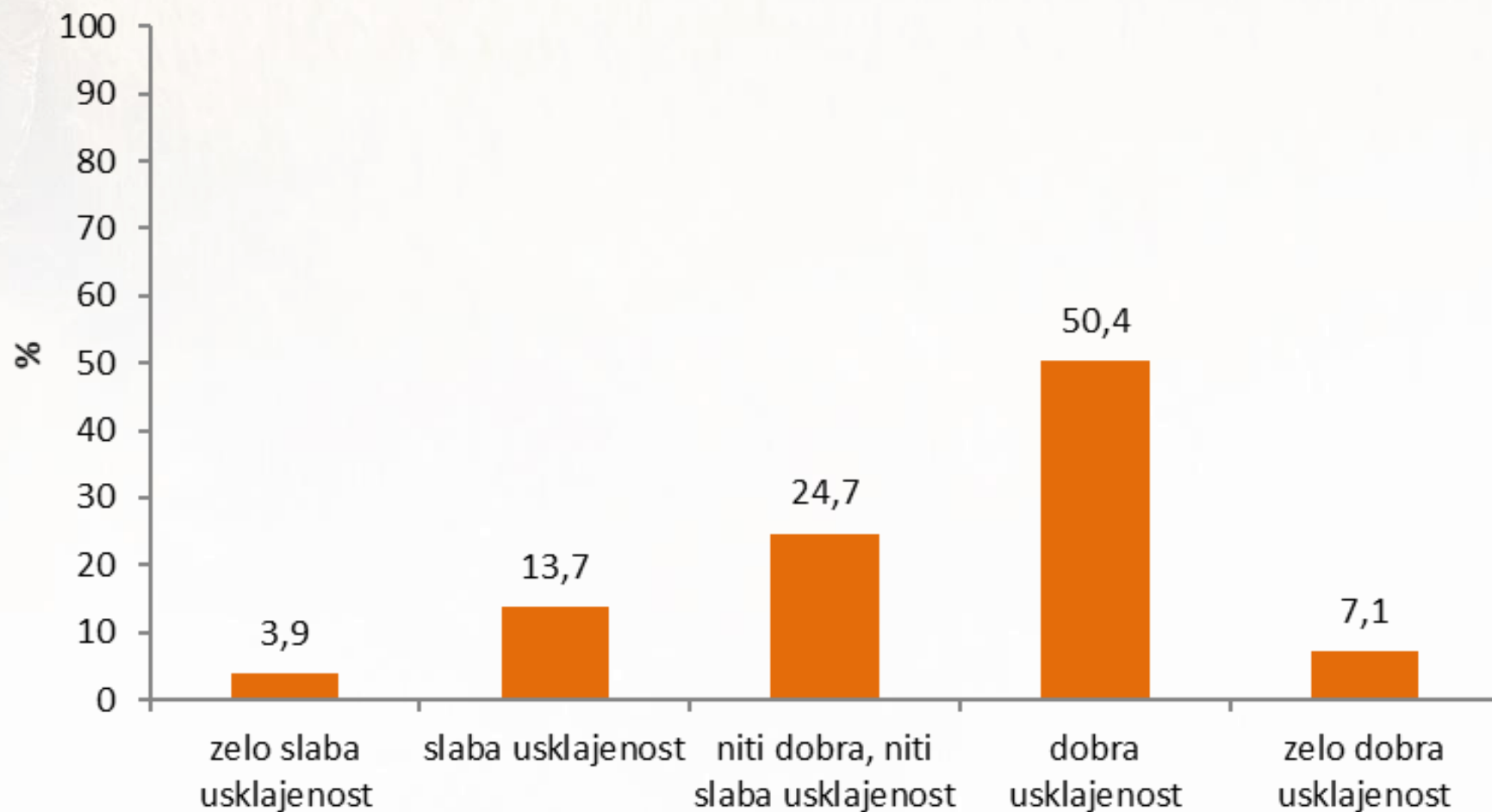
Zdravstveni absentizem

V zadnjem letu je bilo z dela zaradi bolezni odsotnih **15,65%** oseb.

Usklajenost dela in družine

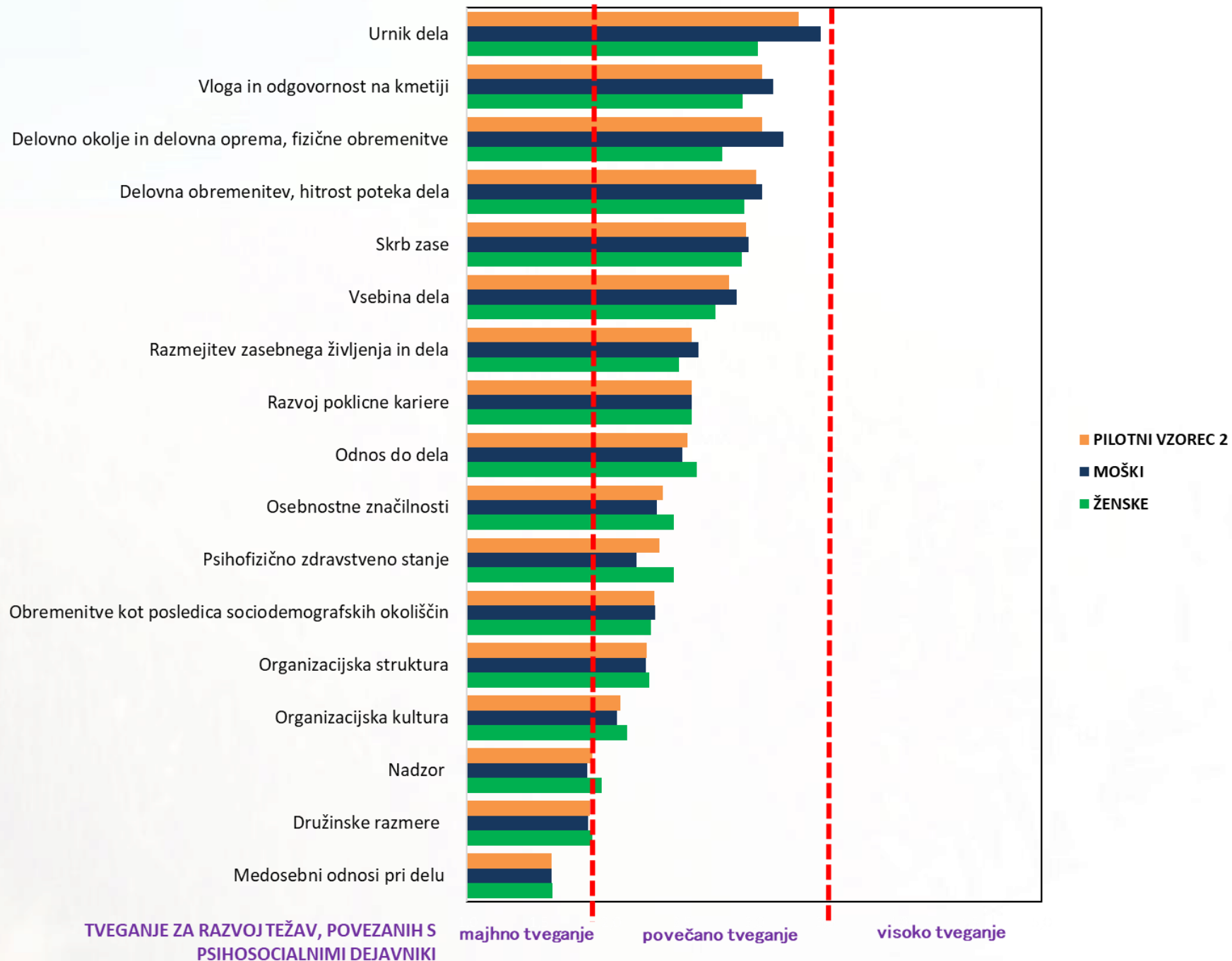

ZRC SAZU

Izvori psihosocialnih obremenitev

Profil psihosocialnih obremenitev

**Najbolj
obremenjujoči
psihosocialni
dejavniki, ki so
jih opredelile
ŽENSKE.**

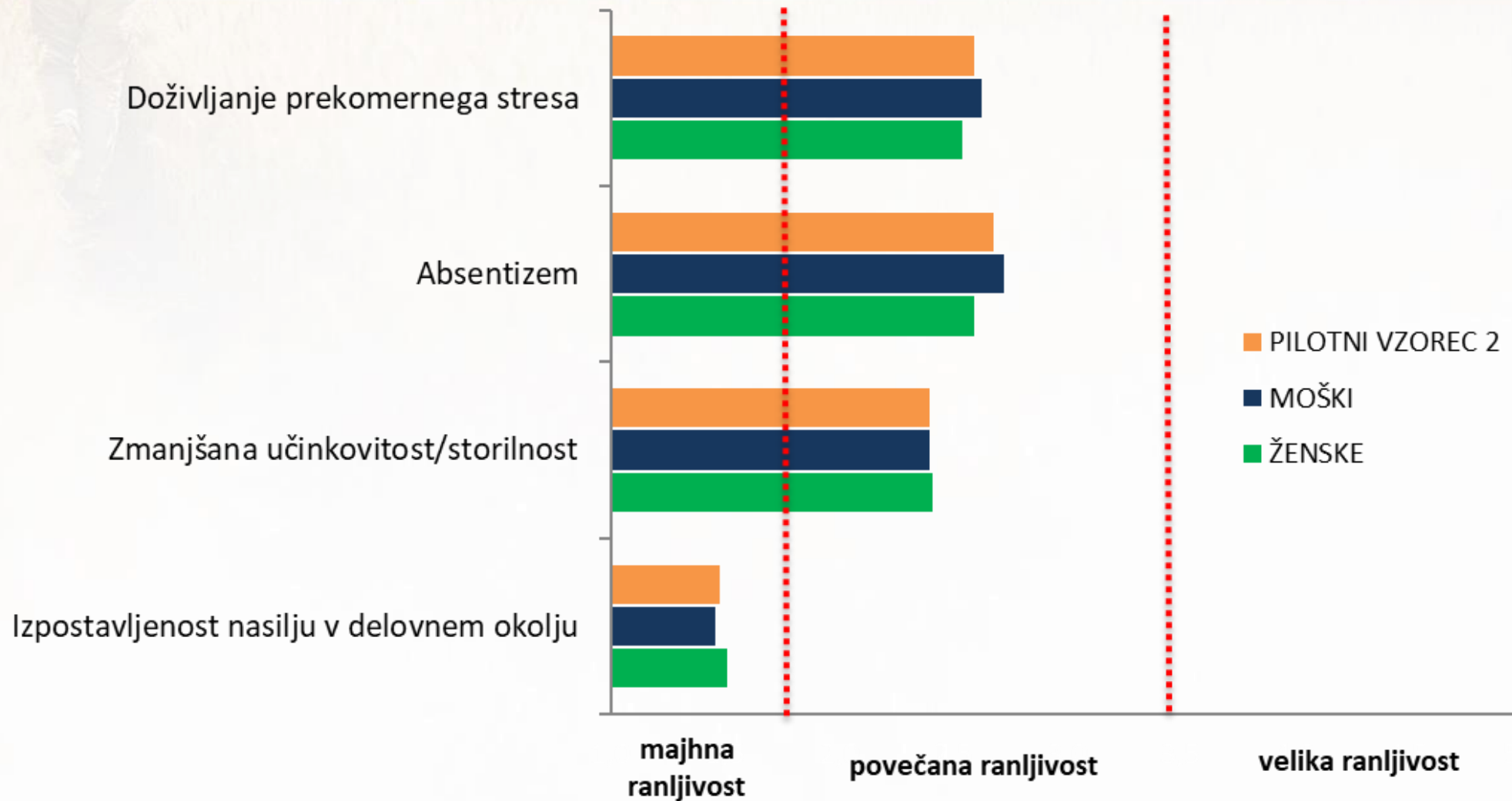
SKOR	TRDITEV
4,19	Moj zaslužek je prenizek glede na vloženi napor pri delu.
4,19	Delo, ki ga opravljam, mi veliko pomeni in počutim se odgovoren/-na za uspeh kmetije.
4,16	Rezultati in cilji dela so mi zelo pomembni.
4,09	Opravljam več različnih delovnih nalog hkrati.
3,94	Moj delovni čas je daljši od 8 ur.
3,87	Zaslužek, ustvarjen iz kmetijske dejavnosti, je prenizek za zadovoljevanje osnovnih potreb.
3,76	Ne vzamem si dovolj časa zase.
3,68	Obseg mojih delovnih nalog je velik.
3,67	Moje delo je zelo zahtevno.
3,66	Delo mi predstavlja najpomembnejšo vrednoto v življenju.
3,62	Imam neenakomerno razporeditev delovnega časa.
3,59	Tudi sam/-a moram sodelovati pri pridobivanju finančnih sredstev, da se ohrani kmetija in naš zaslužek.
3,58	Moje delo vključuje ponavljajoče se gibe.
3,58	Nagnjen/-a sem k temu, da hočem svoje delo opraviti popolno.
3,57	Pri delu dvigujem težka bremena.
3,51	Moj delovni čas je nepredvidljiv.
3,49	Pri delu je drža mojega telesa dalj časa prisiljena (sedenje, stanje).

Najbolj obremenjujoči psihosocialni dejavniki, ki so jih opredelili MOŠKI.

SKOR	TRDITEV
4,47	Delo, ki ga opravljam, mi veliko pomeni in počutim se odgovoren/-na za uspeh kmetije.
4,37	Moj delovni čas je daljši od 8 ur.
4,25	Moj zaslužek je prenizek glede na vloženi napor pri delu.
4,23	Rezultati in cilji dela so mi zelo pomembni.
4,20	Opravljam več različnih delovnih nalog hkrati.
4,16	Pri svojem delu nosim veliko odgovornost, saj je od rezultatov mojega dela v veliki meri odvisen uspeh kmetije ali uspešnost dela drugih članov kmetije
4,08	Obseg mojih delovnih nalog je velik.
4,05	Moje delo je zelo zahtevno.
4,00	Zaslužek, ustvarjen iz kmetijske dejavnosti, je prenizek za zadovoljevanje osnovnih potreb.
3,98	Imam neenakomerno razporeditev delovnega časa.
3,92	Pri delu dvigujem težka bremena.
3,89	Moj delovni čas je nepredvidljiv.
3,83	Tudi sam/-a moram sodelovati pri pridobivanju finančnih sredstev, da se ohrani kmetija in naš zaslužek.
3,82	Moje delo poteka tudi na terenu.
3,79	Pri delu je drža mojega telesa dalj časa prisiljena (sedenje, stanje).
3,79	Postopki mojega dela so nevarni (npr. uporaba fitofarmaceutskih sredstev, delo z živalmi, delo s stroji, ipd.).
3,78	Izpostavljen/-a sem škodljivim okoljskim vplivom (hrup, vročina, mraz, plini, hlapi, prah, vibracije, bleščanje).
3,75	Moje delo vključuje ponavljajoče se gibe.
3,74	Pri mojem delu je velika verjetnost za nastanek nesreče, poškodbe pri delu (delo na višini, delo s stroji, opravila v gozdu, hlevu, rokovanje s fitofarmaceutskimi sredstvi).
3,73	Ne vzamem si dovolj časa zase.
3,65	Ko zbolim, običajno ne koristim bolniškega staleža.
3,64	Delo mi predstavlja najpomembnejšo vrednoto v življenju.
3,60	Če naredim napako pri delu na kmetiji, ima to lahko hude posledice (materialna ali druga težko popravljiva škoda).
3,58	Za moj poklic oz. moje delo je značilna velika odgovornost za ljudi (stranke, potrošniki).
3,57	Pri razvoju kmetije se srečujem z ovirami.
3,57	Nagnjen/-a sem k temu, da hočem svoje delo opraviti popolno.

Ranljivost za doživljanje prekomernega stresa, absentizma, prezentizma in izpostavljenosti nasilju v delovnem okolju

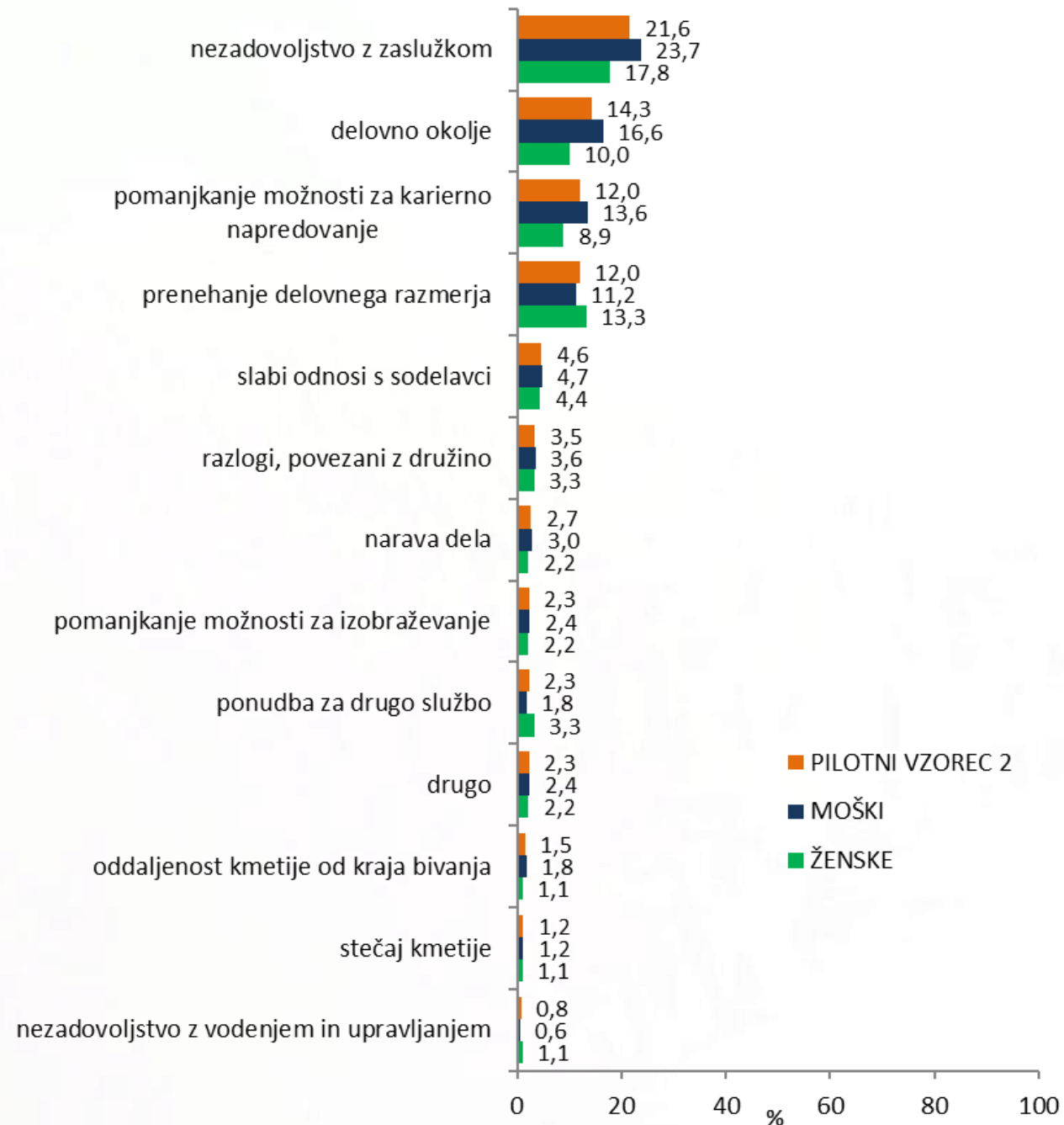
ZRC SAZU

Fluktuacija

O prenehanju s kmetovanjem in iskanju možnosti za zaposlitev v drugi dejavnosti je razmišljalo **29%** vzorca raziskave (27,8% moških in 31,1% žensk).

Razlogi za prenehanje s kmetovanjem

Ocena ekonomskega bremena na kmečko gospodarstvo iz vidika posledic psihosocialnih obremenitev s pomočjo orodja KALDOZ

VRSTA STROŠKOV (bruto)	POVPREČNI STROŠEK NA LETO (2021)	DELEŽ (%)
Stroški nadomestil za čas bolniške odsotnosti (absentizem) do 30 dni	Med 953 € in 1.571 €	Od 17% do 21%
Stroški prezentizma	Med 2.860 € in 4.713 €	Od 50% do 62%
Stroški menjave zaposlenega v kmečkem gospodarstvu (fluktuacija)	Med 1.325 € in 1.848 €	Od 17% do 33%
Skupna ocena stroškov na ravni kmečkega gospodarstva	Med 5.661 € in 7.609 €	100%

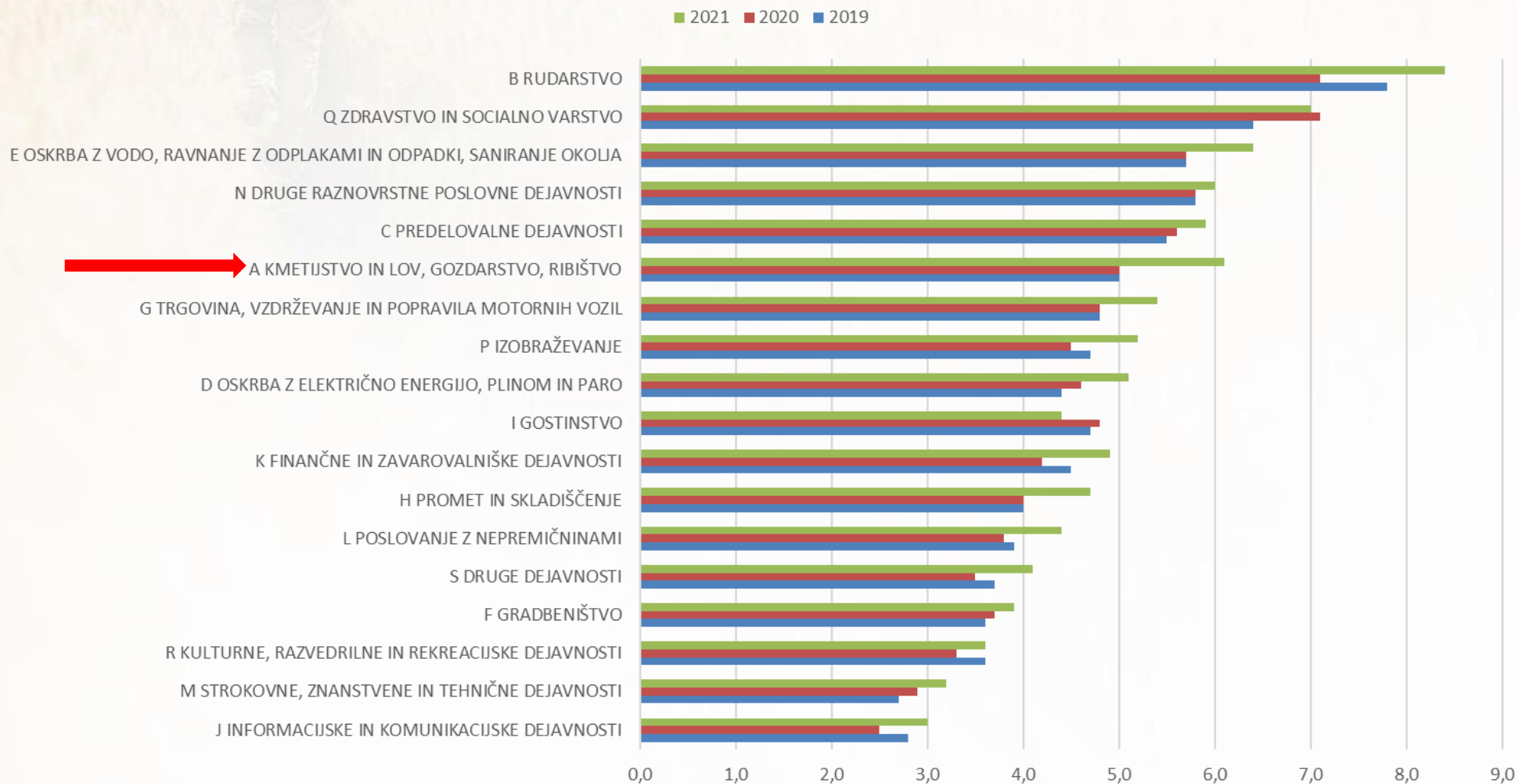
****Pri pripravi ocene smo upoštevali vhodne statistične podatke, ki so bili dostopni s strani SURS-a, Standardnih rezultatov FADN knjigovodstva za Slovenijo in podatke iz NIJZ. Podatki, ki smo jih vključili v analizo se nanašajo na kmečka gospodarstva in gospodarsko panogo A / Kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo in podatke, pridobljene z orodjem OPSA za 119 oseb, zaposlenih oz. samozaposlenih, ki so delale izključno na kmetiji in so tudi posredovale podatke o višini njihovih mesečnih dohodkov.*

ZAKLJUČEK

Bolniški stalež po gospodarskih dejavnostih od 2019 - 2021

Bolniški stalež po gospodarskih dejavnostih (% BS)

% BOLNIŠKEGA STALEŽA (% BS) – Odstotek bolniškega staleža je odstotek izgubljenih koledarskih dni na enega zaposlenega delavca.

Vir: NIJZ podatkovni portal

Zdravstveno stanje in počutje udeleženk_cev raziskave

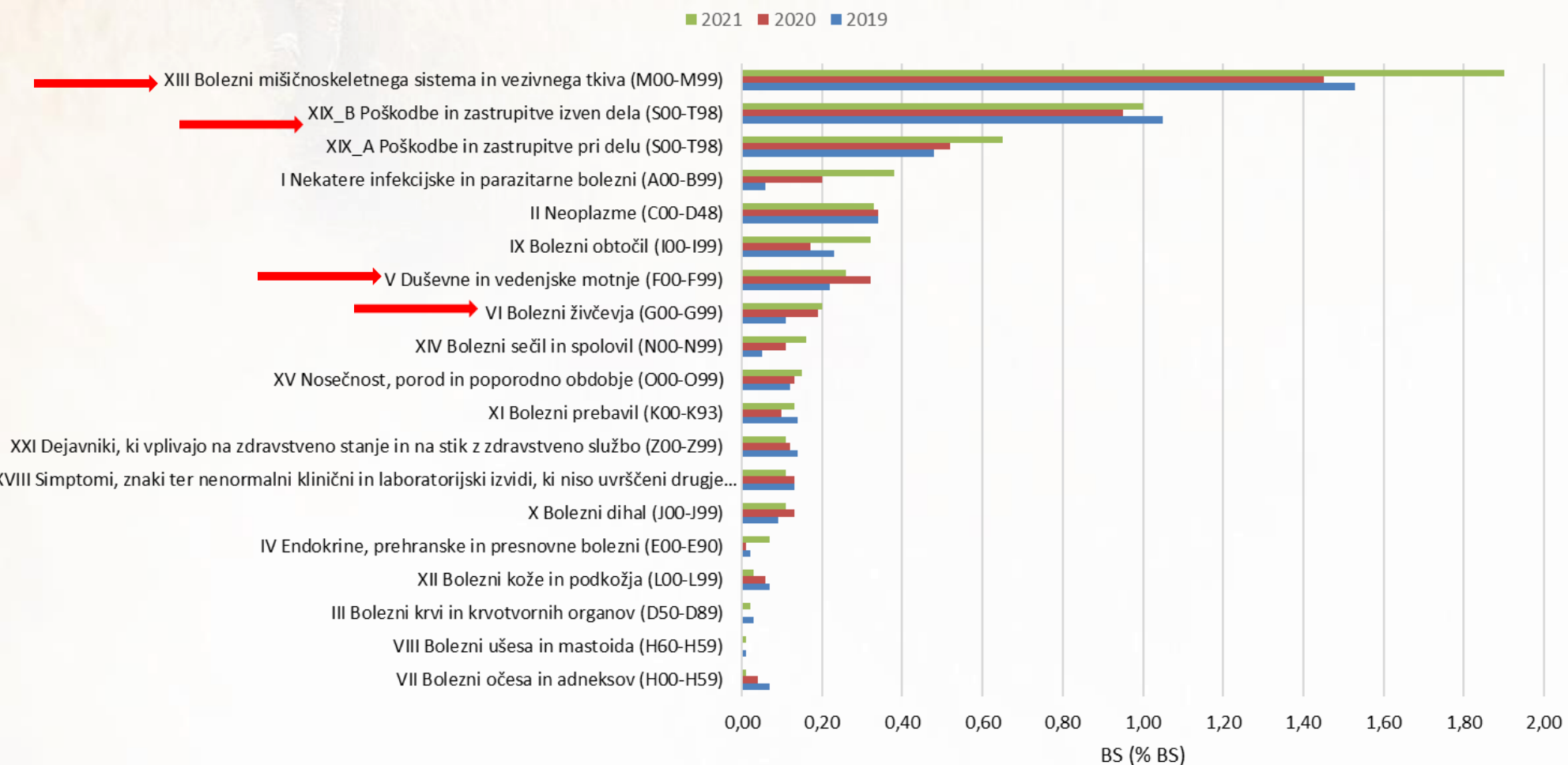
- Okrog **petina** udeleženk_cev ni poročala o zaznavanju zdravstvenih **težav** pri sebi v zadnjem letu.
- Dobra **polovica** je poročala, da so trpeli predvsem zaradi **bolečin v mišicah ramena, vratu, zgornjih udov in zaradi težav s hrbtenico, bolečin v mišicah spodnjih udov, dobra petina zaradi razpoloženskih motenj in okrog 18% zaradi poškodb.**
- **Moški** so poročali o nekoliko **slabšem zdravstvenem stanju** v primerjavi z ženskami.

- Preko **80 odstotkov** udeleženk_cev raziskave je v preteklem letu trpelo **za vsaj eno ali več težavami**, ki se lahko neposredno povezujejo z doživljanjem **prekomernega stresa**. V največji meri so bili prisotni: **preobremenjenost, utrujenost, pomanjkanje energije, izčrpanost, glavobol, nespečnost, težave s spanjem, pomanjkanje volje, težave z zbranostjo, pozabljivost, razdražljivost in jeza.**
- **Ženske** so v večji meri doživljale **psihične, fizične in socialne težave** kot posledice prekomernega stresa.

Bolniški stalež po skupinah bolezni od 2019 - 2021

Rezultati raziskave so primerljivi z nacionalnimi zdravstvenimi statistikami.

Bolniški stalež po skupinah bolezni v gospodarski dejavnosti "Kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo"
(% BS)

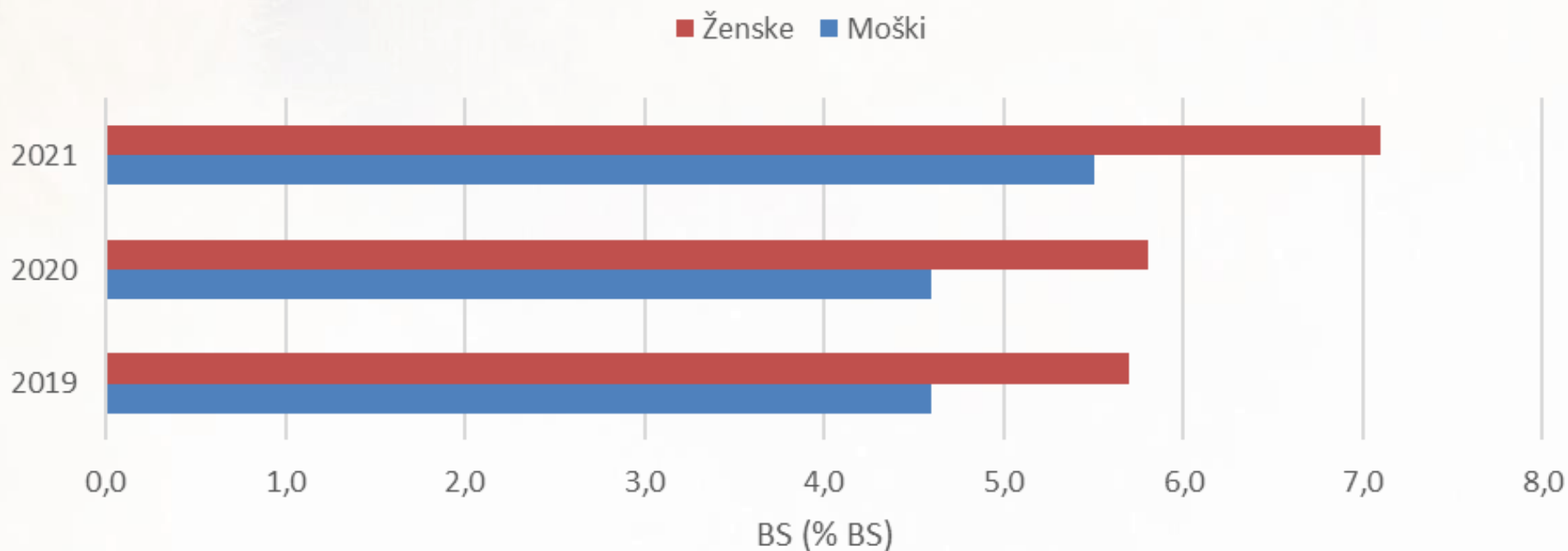
% BOLNIŠKEGA STALEŽA (% BS) – Odstotek bolniškega staleža je odstotek izgubljenih koledarskih dni na enega zaposlenega delavca.

→ Orodje OPSA

Vir: NIJZ podatkovni portal

Bolniška odsotnost v panogi „Kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo“ glede na spol

Bolniška odsotnost v dejavnosti "Kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo" (% BS)

% BOLNIŠKEGA STALEŽA (% BS) – Odstotek bolniškega staleža je odstotek izgubljenih koledarskih dni na enega zaposlenega delavca.

**Vpliv slabega
zdravja na
delazmožnost,
produktivnost
in
učinkovitost**

Vpliv oviranosti pri delu zaradi morebitnega slabega zdravja, poškodb, delovnih nesreč na delazmožnost in posledično na učinkovitost in produktivnost kmetije v zadnjih 12 mesecih.

VPLIV OVIRANOSTI NA DELAZMOŽNOST, PRODUKTIVNOST IN UČINKOVITOST KMETIJE	%
Manj kot 5% upad	34,1
Med 5% - 10% upad	19,8
Med 10% - 20% upad	13,6
Med 20% - 30% upad	12,4
Med 30% - 40% upad	5,4
Med 40% - 50% upad	4,7
Med 50% - 60% upad	3,9
Med 60% - 70% upad	2,7
Med 70% - 80% upad	0,4
Med 80% - 90% upad	2,7
Med 90% - 100% upad	0,4

Psihosocialna tveganja

- Psihosocialne obremenitve, so bile prisotne v takšnem obsegu in intenziteti, da so se na **domala vseh ocenjevanih področjih nahajala v območju povečanega tveganja za pojav težav, ki jih povezujemo s slabšim psihičnim, telesnim in socialnim zdravjem.**
- Doživljanje **večjih psihosocialnih obremenitev** se je pokazala pri **moških** v primerjavi z ženskami
- Obseg in intenziteta psihosocialnih obremenitev se je odrazila tudi v oceni **povečane ranljivosti za doživljanje prekomernega stresa, absentizma in prezentizma.**
- Pri moških se je pokazala **večja dovzetnost za prekomerni stres in absentizem medtem ko za pojav prezentizma izkazujeta oba spola podobno stopnjo ranljivosti.**
- Slabih **30 odstotkov** vzorca je izrazilo **namero o prenehanju s kmetovanjem in iskanju možnosti za zaposlitev v drugi dejavnosti.**

Vizija kmečkih gospodarstev

KJE VIDITE VAŠO KMETIJO ČEZ 5 LET?	Pilotni vzorec 2 (N=259)	Vzorec, vključen v oceno ekonomskih bremen (N=119)
Njen obseg delovanja se bo povečal in se nadgrajeval.	32,7%	39,3%
Njen obseg delovanja bo ostal na isti ravni.	40,1%	38,5%
Njen obseg delovanja se bo zmanjšal.	20,6%	15,4%
Kmetija bo prenehala s svojim delovanjem.	6,6%	6,8%

Skupen strošek, ki bi ga lahko pripisali psihosocialnim obremenitvam in njihovim posledicam za zdravje je znašal v našem vzorcu med 5.727 € in 7.609 €.

HVALA ZA VAŠO POZORNOST!

Prispevek je nastal v okviru programske skupine „Raziskave o duševnih stiskah in dobrem počutju“ (šifra: P5-0115-23) in projekta „Spremembe v kmetijstvu skozi oči in telesa kmetov“ (šifra: J6-2577), ki ju sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS ter CRP- a „Odzivanje kmečkih družin na posledice delovnih nesreč in poklicnih bolezni“ (šifra: V5-2028), ki ga je sofinanciralo tudi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

ARRS

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO